

**MAXIMILIAN HACMAN:
AMINTIRI DIN RĂZBOIUL MONDIAL
(25 IULIE – 10 OCTOMBRIE 1914) (I)**

MARIAN OLARU,
ȘTEFĂNIȚA-MIHAELA UNGUREANU

**Maximilian Hacman: Erinnerungen aus dem Weltkrieg
(25. Juli – 10. Oktober 1914) (I)**

*(Zusammenfassung)**

In der Jassyer Regionalabteilung der Nationalarchive befinden sich seit Jahren Manuskripte, die verschiedener Bukowiner Kulturmenschen gehörten, die einen Teil ihrer Tätigkeit vor 1940 ausübten. Indem sie fürchteten, dass die tragische Geschichte des zweiten Weltkriegs – als einige rumänische Gebiete, darunter auch die Bukowina, annektiert wurden – sich wiederholen könnte, haben diese Menschen ihre Manuskripte in der Jassier Archivabteilung bewahrt.

Das Manuskript mit dem Titel *Erinnerungen aus dem Weltkrieg (25. Juli – 10. Oktober 1914)*, das wir hier präsentieren, wurde von Maximilian Hacman geschrieben und hat 110 Seiten. Der Verfasser war am 25. August 1877 in Opișeni als Sohn des Priesters Vasile Hacman und seiner Frau, Zoe Hacman (geb. Antonovici) geboren. Er besuchte die Kurse des Gr.-Or. Obergymnasiums in Suczawa (bis 1897) und die Kurse der Fakultät für Rechtswissenschaften an der Czernowitzer Universität (Abschluss in 1902). Zwischen 1897 und 1902 war er Mitglied der studentischen Gesellschaft „Junimea”.

Im Kontext der neueren Versuche, die Ereignisse des ersten Weltkriegs – seit dessen Aufbruch schon 100 Jahre vergangen sind – besser zu kennen und zu verstehen, sind wir der Meinung, dass diese *Erinnerungen aus dem Weltkrieg (25. Juli – 10. Oktober 1914)* die Rolle der Bukowina und der Bukowiner innerhalb der Habsburger-monarchie betonen. Die in diesem Tagebuch beschriebenen Ereignisse sind für das soziale und politische Leben der Monarchie besonders wichtig. Sie geben uns die Möglichkeit, damalige Mentalitäten, Alltagsstrukturen, soziale Mechanismen und Institutionen aus Österreich-Ungarn zu analysieren. Die historischen Ereignissen, die Maximilian Hacman zusammen mit anderen Kriegsteilnehmern beschreibt,

^{} Traducerea rezumatului și a pasajelor în limba germană din text: Ștefănița-Mihaela Ungureanu.

beziehen sich hauptsächlich auf: die Politik der Mächte gegenüber dem Ausbruch des Krieges, die Art und Weise, wie verschiedene staatliche Institutionen unter dem Druck ausserordentlicher Umständen funktionierten, die Mehrsprachigkeit, der Multikulturalismus, das Schicksal des Individuums und der lokalen, regionalen und nationalen Gemeinschaften in den ersten Kriegstagen.

Schlüsselwörter und -ausdrücke: Maximilian Hacman, Tagebuch, Erinnerungen, Bukowina, I. Weltkrieg, Mentalität, staatliche Institution, soziale Mechanismen, Kriegspolitik und -massnahmen.

La Serviciul Județean Iași al Arhivelor Naționale se află în păstrare, de mai multă vreme, manuscrise depuse de unii dintre oamenii de cultură din Bucovina, care și-au desfășurat o parte a activității lor înainte de 1940. Aceștia, de teama unor evenimente care ar putea repeta istoria tragică a celui de al Doilea Război Mondial, în urma căruia o parte a pământurilor românești, între care și Bucovina, au fost supuse rapturilor teritoriale, au depus aceste manuscrise la SJAN Iași.

Manuscrisul pe care îl reproducem acum, într-o primă parte, intitulat *Amintiri din Războiul Mondial (25 iulie – 10 octombrie)*, este scris de Maximilian Hacman și are 110 pagini. Autorul s-a născut la 25 august 1877, în localitatea Oprișeni și era fiul preotului Vasile, căsătorit cu Zoe Hacman (născută Antonovici). A urmat cursurile Gimnaziului Superior Greco-Oriental din Suceava, pe care le-a absolvit în anul 1897, și pe cele ale Facultății de Drept a Universității din Cernăuți, pe care le-a absolvit în anul 1902. Între anii 1897 și 1902, a fost membru activ al Societății studențești „Junimea”, „bădiță” fiindu-i Dragoș Bumbac, după cum aflăm din manuscrisul volumului al II-lea al *Albumului Mare al Societăților Academice „Arboroasa” și „Junimea”* (nr. 414, Dosar 416), alcătuit de Arcadie Dugan.

Maximilian Hacman și-a satisfăcut stagiul militar, împreună cu Ion Nistor, la Regimentul 4 Artilerie din Pola, între anii 1899 și 1900. Reprimit în societate după revenirea la Cernăuți, Hacman a devenit membru în Comisia revizuitoare a „Junimii”, în Ședința Comitetului din 13 noiembrie 1901, apoi a fost ales președinte pentru anul universitar 1901/1902, ca urmare a afirmării sale energice în cadrul societății studențești. A fost emeritat în Adunarea generală din 8 noiembrie 1903. Existența sa în cadrul „Junimii” trece, uneori, prin perioade critice, datorită exigenței sale în raport cu alți junimeni. În 1902, în semestrul al II-lea, a fost „concediat”, apoi reprimit în societate, pentru ca, după ce devine președintele „Junimii”, să ceară demisia, în 1903–1904 – când invocă „boarea pernicioasă a unui curent contrar cu principiile societății, cu care el nu se mai poate identifica” –, pentru ca apoi să revină asupra ei, la 10 decembrie 1904.

Maximilian Hacman a fost doctor în drept (1904), a urmat cursuri de specializare la Berlin și Zürich, între 1909 și 1910, și a fost avocat în Rădăuți, între 1903 și 1906. A avut un rol important în timpul evenimentelor din 1918, fiind

membru al grupului de intelectuali care a inițiat publicația „Glasul Bucovinei”. A fost secretar al Consiliului Național Român, al Constituantei din 27 octombrie 1918, membru al Congresului General al Bucovinei și secretar pentru Industrie și Comerț, în primul guvern format la Cernăuți, la 12 noiembrie 1918. După Marea Unire, a fost membru al Partidului Democratic al Unirii din Bucovina, profesor universitar de drept comercial la Universitatea din Cernăuți, decan al Facultății de Drept (1919–1921 și 1939–1940), rector al Universității din Cernăuți, între 1921 și 1922, și senator în Parlamentul României Întregite. La Berlin, în timpul celui de al Doilea Război Mondial, a funcționat la Institutul Cultural Român, în vremea în care acesta era condus de Sextil Pușcariu¹. A fost membru al Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina și ultimul ei președinte (1944–1945).

În contextul în care preocupările pentru o mai bună cunoaștere a evenimentelor din timpul Primului Război Mondial sunt potențate de împlinirea a 100 de ani de la declanșarea Marelui Război, considerăm că publicarea *Amintirilor din Războiul Mondial (25 iulie – 10 octombrie)*, consemnate de Maximilian Hacman, poate contribui la evidențierea rolului și locului Bucovinei și al bucovinenilor în cadrul Monarhiei Habsburgice. Evenimentele din jurnal sunt importante pentru climatul social și politic al Monarhiei bicefale, în condițiile în care ofițerul de „glotași” Maximilian Hacman a trebuit să străbată lumea austriacă, de la Cernăuți, prin Viena și până pe malul Mării Adriatice, la Pola, în condițiile în care își produceau efectele declararea mobilizării parțiale și, apoi, a celei totale. Avem prilejul ca, prin parcurgerea acestor *Amintiri din Războiul Mondial (25 iulie – 10 octombrie 1914)*, împreună cu autorul, să surprindem mentalități, structuri ale cotidianului, mecanisme sociale și instituții din Austro-Ungaria, în perioada menționată. Tabloul informațiilor istorice, pe care-l conturează Maximilian Hacman, împreună cu participanții la evenimentele prezentate, este foarte divers și ne poate lămuri în legătură cu multe aspecte din Austro-Ungaria: momentele inițiale, de entuziastă aderare la politica imperialilor, de declanșare a războiului, multilingvismul și multiculturalismul din imperiu, felul în care funcționau diverse instituții ale statului sub povara unor evenimente excepționale sau modul în care aceste evenimente au influențat destinul individual sau al colectivităților locale, regionale și naționale în primele zile ale războiului.

Textul reproduce întocmai manuscrisul (din punct de vedere al conținutului). Modificările operate sunt în concordanță cu normele ortografice și de punctuație actuale. Pe alocuri, pentru clarificare și o mai bună înțelegere a textului, am optat pentru explicarea sensului unor cuvinte prin folosirea unor neologisme. Numerotarea paginilor din manuscris a fost păstrată în textul dactilografiat. Completările autorilor au fost marcate cu croșete [].

¹ Mircea Irimescu, *Societatea pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina (1862–2012)*, vol. II, *Voluntariat bucovinean*, Rădăuți, Editura Septentrion, 2013, p. 252.

Amintiri din Războiul Mondial (25 iulie – 10 octombrie 1914)

Sâmbătă, 25 iulie 1914

Suntem după cină și pornim la obișnuita noastră plimbare. Îi luăm, de astă dată, numai pe Procopovicești, cu Pasi Luția, și mergem pe [la] Dominic. Motive de conversație avem din abundență: conflictul între Austro-Ungaria și Sârbia, care, în urma omorului din Sarajevo, din 28 iunie, și-a ajuns culmea, și ultimatumul Austriei, pentru care expira termenul tocmai azi, la șase ore, seara. Accepta-va Sârbia condițiile severe [ale] acestui ultimatum sau ba? Și dacă nu, rămâne-va războiul localizat sau se vor dezlănțui toate urgiile unui război european, dacă se va amesteca Rusia? Căci, dacă se va mișca colosul de la nord, Germania a declarat că nu poate sta liniștită, ci va trebui să-i sară în ajutor aliatei sale, Austria. Pe de altă parte, nici Franța nu va putea rămâne pașnică și Italia, având și ea interese vitale de apărat, se va ridica și ea. Iată mult discutata conflagrație europeană, în care rolul Angliei va rămâne, încă, nelămurit. Astfel fiind, conflictul austro-ungaro-sârb nu e decât scânteia care va face să izbucnească un groaznic incendiu [p. 2] care va pustii sute de orașe și va nimici sute de mii de oameni. La întoarcerea noastră, fac propunerea să mergem în oraș, pentru a afla dacă n-a sosit deja răspunsul din Belgrad sau chiar decretarea mobilizării. Ajunși în apropierea Templului, ne bate la urechi melodia unui marș militar, executat de tariful de muzică al Kaiseriosk-ului. Am înțeles și [că] o ediție separată a „Tagblatt”-ului, [pe] care o iau din mâna unui străin, din apropierea Kaiseriosk-ului, ne comunică – lapidar, cum e textul – totul: „Împăratul a decretat mobilizarea parțială!”

Am rămas adânc emoționat și emoția mea creștea la auzul cântecelor războinice, ale strigătelor de „ura”, cu care mulțimea umplea chioșcul și piața, deși, la drept vorbind, entuziasmul acesta zgomotos îmi părea ceva silit, să nu zic artificial, astfel că, în emoția mea, se strecura și un pic de dezgust.

Ne-am întors acasă și, culcându-ne, auzeam, încă, tot strigătele de „ura” ale tinerimii din stradă.

Duminică, 26 iulie 1914

La 10 și jum[ătate] aveam să plecăm la Mămăiești, pentru a petrece toată ziua cu Sofi și Eudo. Pornim pe la 8 dimineață de acasă, eu pentru a mai afla ceva despre pregătirile pentru război, Finuța² pentru a merge la părinți. Hotărâm un nou rendez-vous la ora 10, pentru a merge la gară [p. 3].

² Arcadie Dugan-Opaț, *Albumul Mare al societăților academic „Arboroasa” și „Junimea” din Cernăuți*, mss., vol. II, nr. 414. Finuța era soția lui Maximilian Hacman, Josefina Seleschi, fiica doctorului Seleschi.

Plimbându-mă prin oraș, dau [cu] ochii de un afiș mare, înaintea căruia s-a strâns o mulțime de oameni. Mă apropii și eu. Măsurile militare, ce guvernul trebuie să le ia în vederea războiului, în ce privește circulația trenurilor, se aduc la cunoștința publicului. Observ și o listă lungă de linii, ce în proximele zile vor fi închise cu totul pentru public; sunt, cât pot constata, toate din Ungaria.

Știrile din urmă, ajunse tocmai în Cernăuți, aduc detalii din care înțeleg că, răspunzând Sârbia în mod nesatisfăcător la ultimatumul Austriei, aceasta din urmă e silită să pregătească războiul inevitabil. Declarația oficială a războiului va urma în curând. Citesc și despre manifestarea de simpatie, „însuflețită și plină de entuziasm a mii de cetățeni” din seara trecută, precum și de[spre] o orăție patriotică, nu mai puțin însuflețită, pe c[ar]e a ținut-o deputatul Benno Straucher aseară, în Kaiserkiosk, și a trebuit să râd. *Vulgus vult decepti* („Poporul vrea mințit”, n. n.– M.O., Șt. U.), m-am gândit eu.

Sunt la 9 și $\frac{3}{4}$ și eu [mă] grăbesc spre locul de întâlnire cu Finuța. Pe drum, încolo, dau de un funcționar al Universității, dl. Haqué, care îmi zice: „Domnule doctor, ești chemat la arme”. „Cum? De unde știi?”, îl întreb. „Te caută un servitor al Magistraturii, care a mers tocmai la d-ta acasă”, răspunde el [p. 4]. [Mă] grăbesc spre casă, frământat de gândul: „Ce va zice biata Finuța?” Ajuns, îl aflu pe servitorul Magistraturii la ușa d-nei Țurcanu, vorbind cu d-na dr. Luța. Înțeleg îndată de[spre] ce e vorba. Îl chem în casă, unde el îmi dă o jumătate de coală de hârtie. Mă uit în ea și deosebesc cuvintele: „Einberufungskarte, sofort, so schnell als möglich zum Festungsartillerieregimente Nr. 4 in Pola³”. Servitorul încă îmi zice: „Astfel de hârtii am să împart, în total, 1 200”, și [se] grăbește mai departe.

Atât mi-a mai trebuit, la 37 de ani; biata Finuța, ce va face ea? Cum o voi lăsa în Cernăuți? Cum va purta ea această lovitură, cu puterile ei slabe, cu simțul ei fin?

Nu-mi rămâne încă mult timp de gândit, căci 10 ore sunt aproape. Alerg, deci, cu fatala hârtie în buzunar, la locul hotărât, la poarta casei în care locuiesc părinții, de unde ea îmi vine înainte cu un zâmbet care mi-a trecut ca o săgeată prin inimă. „Plecăm?” mă întreabă. „Nu”, îi răspund, trăgând-o îndărăt, în poartă; „Nu te speria, dragă, dară nu putem pleca, fiindcă sunt chemat la arme”.

Zâmbetul inocent dispăru la moment de pe fața-i senină, ce se acoperea cu toate semnele unei spaima [p. 5] cumplite, care, în același timp, îi încleșta inima ei plină de iubire. „Nu, nu, nu se poate, nu zi aceasta”, gângăvi cu o voce înecată în plâns. „Liniștește-te, draguță, n-o să pățesc nimic, adu-ți aminte că am ieșit deja din oastea regulată și sunt deja în gloată”. O duc în casa părinților, unde ea, intrând și rostind cuvintele „Max e chemat la arme [!]”, izbucni într-un plâns nebun.

3 În traducere: „Ordin de mobilizare – imediat, în cel mai scurt timp, [să vă prezentați] la Regimentul de Artilerie de Fortificații Nr. 4 din Pola”.

Cu mare greu ne-a succes⁴ nouă, adică mamei, tatei, Mariței și mie, s-o liniștim întrucâtva. Îi telefonez lui Octavian Scalat, întrebându-l ori de⁵ și el este chemat, și-l rog, auzind că da, să tragă o fugă până la noi. El vine și noi fixăm timpul plecării noastre împreună pentru a doua zi, luni dimineață.

Plecăm apoi, eu cu Finuța, acasă. Pe drum, mă abat [pe] la birou, pentru a-i anunța șefului meu plecarea la Pola și pentru a-i preda cheile de la masa mea.

Ajunși acasă, începem pregătirile pentru plecare. Biata Finuță numai cu greu [își] poate stăpâni adâncă emoție, care mai că îi tulbură mințile. Vine Pasi [p. 6] Luța, căreia îi succede s-o liniștească mult pe iubita mea neconsolată, făcând comparație între starea ei – se gândea, biata, la tatăl ei, ce zăcea grav bolnav în spital – și Finuța.

După prânz, ne fac bucurie cu vizitele lor Iancu, Vasilică și Alecu, cu soțiile lor și [cu] Pasi. Cu toții îmi dau [o] mână de ajutor, pentru a-i documenta Finuței imposibilitatea plecării sale, împreună cu mine, la Pola. Despărțindu-ne și luându-ne rămas bun, mergem noi la părinți, care ne așteaptă cu cina, la care ia parte și Octavian. Finuța s-a liniștit și unele glume, ce le facem noi, sunt în stare să-i stoarcă chiar un râs, ce-l iubesc atât de mult la ea. În fine, îmi iau rămas bun și de la părinți – mamei și Gheni[e]i le-am scris deja, după prânz, la Dorna, unde petrec – și ne dăm rendez-vous cu Octavian, a doua zi, la orele 8⁴⁵, dimineața, la gară.

Acasă îmi succede s-o culc pe Finuța, care, în sfârșit, slăbită de atâta zbuciumare, adoarme sau, mai bine zis, cade într-o stare de amorțeală.

Luni, 27 iulie 1914

Ziua următoare ne sculăm de cu vreme, pentru a fini⁶ pregătirile de plecare. Cu mână iubitoare, Finuța [p. 7] [îm]pachetează încă și unele mâncă[ru]ri de drum. Iată că vine încă și Taniu Dracinschi, pentru a-mi zice adio, precum și dl. Nichitovici, un funcționar român de la Direcția de Poliție, pentru a mă face să amân plecarea mea pe deseară, când va pleca și prietenul său, dl. dr. Nicu Lupu. Îi răspund că nu-mi e posibil să mai schimb programul.

Birja ajunge. O cuprind pe scumpa mea Finuță, cu toată iubirea ce o nutresc pentru ea, o îmbărbătez și [o] asigur curând [de] a mea întoarcere. Mica mea viteză [își] stăpânește adâncă ei jale, ce îi sfâșie inima și [în]cearcă, chiar, să-mi zâmbească. De-ar ști ea cum mi s-a întipărit în inimă această mică scenă!

4 Succede, succed vb. (reg.; tr.) a reuși cuiva o acțiune, o întreprindere; a avea succes. Vezi: Ioan Oprea, Carmen-Gabriela Pamfil, Rodica Radu, Victoria Zăstroiu, *Noul dicționar universal al limbii române* (în continuare se va cita: NDULB), București–Chișinău, Editura Litera Internațional, 2006, p. 1422.

5 Cu sensul: „dacă”.

6 Fini, finesc vb. (înv.; tr.) a sfârși, a termina, a isprăvi. Vezi NDULB, p. 480.

Îmi iau, încă, adio de la d-na Țurcan și de la d-na Boșniag. Aceasta din urmă e atât de mișcată, încât, izbucnind într-un plâns nervos, nu e în stare să vorbească măcar.

Ne urcăm în birjă. Vica și cu Pasi apar pe balconul locuinței lor și-mi trimit ultimul salut. Le rog, încă o dată, să aibă și ele grijă de biata mea Finuță.

La gară ajung, după scurtă vreme, tata cu [p. 8] Marița, care îmi aduc încă un pachet cu ciorapi. Peste scurt [timp] ajunge și Octavian, cu alaiul său familiar. Noi doi îl rugăm pe funcționarul de la gară – este tocmai Boca Titirezul – să pună sigiliul gării pe biletele noastre de chemare, căci bilete regulate n-aveam lipsă⁷ să eliberăm. Ieșim pe peron; scumpa mea [e] alături de mine, cu emoția ce-i foarte greu stăpânită. Trenul sosește; noi ocupăm două locuri într-un compartiment și mai ieșim ceva [timp] la iubiții noștri, cu care ne înțelegem mai mult prin sentimentele noastre, adânc mișcate, decât prin cuvinte, și, mai ales, prin glumele forțate. Conducătorul dă semnul plecării, încă o strângere de inimă – vai, cum tremura această mânuță scumpă în mâna mea [!] –, încă o sărutare – vai, cum ardeau aceste buze dulci [!] – și apoi intrăm în vagon. Trenul se pune în mișcare, batistele fâlfâie și se pierd din ce în ce, tot mai mult, până ce ochii, arzând, nu-i mai văd. Adio, scumpa vieții mele, adio! D-zeu, care mi te-a trimis din cer, pentru ca să-mi luminezi calea vieții mele, nu va suferi ca acest adio să fie ultimul, aici, pe pământ. El nu poate să vrea ca un înger al său să îndure lovitura de moarte, prin pierderea mea. [p. 9]

În compartimentul nostru șede încă un ofițer de la adiutantură⁸, c[ar]e pleacă la Kossow. Îi facem cunoștința și, la sfatul său, schimbăm ruta noastră. Avem, adică, de gând să plecăm peste Ungaria și să ne hotărâm acum, din cauza îmbulzirii, la care trebuie să ne așteptăm pe toate liniile ungare, să apucăm drumul peste Viena.

Privirile noastre sunt, cum altfel, ațintite asupra stațiilor pe care le trecem. Nu putem, însă, constata multă deosebire; poate și plecarea mai multor ofițeri ar da cauză la gânduri mai serioase. Totuși, încă observăm deja, la fiecare pod, o sentinelă militară.

Ajunși în Stanislau, îi trimit mititicei mele o carte poștală.

În Lemberg, unde sosim la ora 3.[00] p.m., ne rămâne tocmai atâta timp pentru a schimba trenul, care [ne] duce tot mai departe de iubiții noștri.

În Cracovia, ajungem pe la opt ore seara și trebuie să așteptăm al doilea tren cam două ore. Ne dăm jos din tren și mergem ceva [timp] prin oraș. Mai întâi prin piața principală (Rynek), unde intrăm în Sukelnica, o hală mare, rămasă încă din [p. 10] Evul Mediu, în care se vând fel de fel de mărfuri. O apucăm apoi spre Wawel, vechea cetate a polonilor, cu o măreață catedrală, în care se încoronau regii

⁷ Lipsă, lipsuri s. f. (reg.) trebuință, nevoie: *avem lipsă de niște chibrituri*. Vezi NDULB, p. 747.

⁸ Adjutantură, birou al aghiotantului. Din germ. „Adjuntantur”.

polonilor. Cetatea se află acum în stadiu de renovare. Un domn, cu care am făcut, ulterior, cunoștință într-un birt, mi-a istorisit că Wawel-ul, după restaurare, va cuprinde și un muzeu național. Nu putem vedea încă mult, doar curtea cetății și catedrala de afară. E târziu, seara, și o ploaie mărunță ne alungă iar în oraș, unde mâncăm într-un birt cina noastră, pentru a [ne] grăbi spre stație.

Trenul nostru ne așteaptă deja. Încă un salut Finuței și intrăm într-un compartiment, în care, după [o] înțelegere bănească cu conductorul, rămânem singuri, toată noaptea, până la Viena.

Ne culcăm cum mai bine. Trenul zboară înainte, gândurile mele înapoi. Ce face ea? Desigur că nici mititicuța mea nu poate dormi acum și lacrimi amare îi umezesc obraji, pe când buzișoarele tremurânde trimit rugi fierbinți către Cel de Sus, pentru scăparea mea. D-zeule, dă-i putere să suporte greul cu care l-ai împovărat pe debilul Tău îngeraș. E blând și Te iubește cum nu Te iubește altă ființă în lume; ascultă-i [p. 11] rugăciunile izvorâte din inima ei curată și atât de nobilă!

Pe când mă frământ eu, căutând somnul ce parcă astăzi m-a părăsit cu totul, camaradul meu, Oct[avian], horăiește⁹ atât de energic, încât mă cuprinde un fel de invidie. I-am și zis a doua zi că, dacă era altul, cine știe ori de nu-l plesneam de ciudă.

Ne apropiem de Viena; podul cel mare peste Dunăre stă și el sub paza militară. De pe Nordbahnhof¹⁰, unde bem o cafea caldă, un tren ne duce pe Südbahnhof¹¹. Avem o mică neînțelegere cu conductorul acestui tren, care, la început, nu vrea să înțeleagă că, fiind chemați la arme, suntem scutiți de eliberarea unui bilet de călătorie. În fine, bravul vienez se liniștește și ne dă pace.

În Südbahnhof, avem de așteptat o oră și jumătate. Deci, numaidecât o ilustrată iubitei, acasă, și alta lui Teofil Gramatovici, căruia îi trimit un salut, în treacăt. Facem încă o mică plimbare în apropierea gării și apoi ne căutăm trenul nostru.

Ce viață în vasta hală a Südbahnhof-ului și [în] sălile de așteptare! Sute de camarazi [se] grăbesc cu geamantane în mână, ca și noi. În toate direcțiile vezi dame plângând, bătrâne și tinere, mame și soții, surori și mirese. Așa plâng [p. 12] și iubiții mei în Bucovina, și, mai ales, ea. Mulțimea curioșilor mișună, se ghiontește și se îndeasă pe peron, încât cu greu poți străbate prin ea. Aflăm un compartiment încă neocupat de tot; șed în el doi sublocotenenți de la Train¹²: unul înalt și subțire, altul mic și gras, și un cadet de la Infanterie, toți trei, băieți tineri. Ne așezăm bagajul și ne dăm la fereastră. Trenul se pune în mișcare: zeci de batiste

9 Horăi, hórâi vb.(reg.; intr.) a sforâi. Vezi: NDULB, p. 574.

10 În traducere: Gara de Nord.

11 În traducere: Gara de Sud.

12 În traducere: „serviciul de transport militar”.

fâlfăie, alte zeci sunt strânse la ochii plini de lacrimi, strigăte de adio, chiar din cupeuri și de pe peron, apoi încet, încet se pierde în depărtare vasta hală a gării.

Facem cunoștința camarazilor noștri: cei doi ofițeri de la Train, veniți din Boemia, sunt foarte veseli – tineri zburdalnici, cu entuziasm bine ponderat. Au haine noi și echipament nou-nouț și se mândresc cu aceste lucruri sclipitoare. Mai ales pistolul cel nou le face mare bucurie și ei ne explică construcția sa, cu mare interes juvenil. Fac glume întreolaltă și cântă cântece eroice și patriotice. Cel mic îi cere, chiar, unei dame, în stația Semering, o ilustrată: „Belgrad, hauptpost-lagernd”¹³.

Admirăm abundenta frumusețe a Semering-ului [p. 13] și vilele frumoase, ridicare în verdeța plaiurilor. Deosebit de frumos și mare este Hotelul „Sonnhof”. Tot drumul ne petrec strigăte de „ura” și batiste fâlfâind ale bătrânilor și tinerilor; chiar și copii de trei-patru ani strigă cât îi țin gurile.

Trecând prin Kri[e]glach, conductorul îmi arată casa lui Rosegger¹⁴, o casă modestă, ascunsă pe jumătate după alte case.

În Graz, voinicul grăsuliu ne părăsește, pe când prietenul său lung ne petrece până la Laibach. În compartimentul nostru intră trei dame și un domn ce pleacă în Ungaria. De ei ne despărțim la Steinbrück.

Mai intră un domn, cu care, în curând, facem cunoștință. Se cheamă Heinrich Siebeneicher și pleacă și el la Pola, și, anume, la Marină. De altfel, e un inginer, supus austriac, la un stabiliment tehnic în Berlin, unde petrece de vreo șase ani, căsătorindu-se acolo. Petrecând concediul său, cu soția și doi băieți, la maica sa, în Reichenberg, a aflat duminică, în 26 I[una] c[urentă], despre mobilizare, și a apucat-o spre Pola, lăsând biata sa soție în aceeași stare în care am lăsat-o eu pe a mea. Noi doi ne împrietenim ușor; necazul comun e un ferment puternic (p. 14).

Cu cât acceleratul își continuă zborul său spre sud, cu atât împrejurimea noastră devine mai agitată, mai nervoasă. La fiecare pod, sentinele militare cu baionete-n pușcă; mai-mai că purtătorii lor sunt – după întreaga lor ținută – rezerviști. Toate stațiile sunt inundate de rezerviști ce-și iau, încă o dată, adio de la bietele lor femei și [de la] copiii[i], ce rămân, stinși de jale, pe peron. O droaie de ofițeri în rezervă dă năvală asupra trenului nostru, deja atât de încărcat, încât mulți nu mai află loc și trebuie să aștepte al doilea tren, tot atât de lung ca și al nostru, ce este în urma noastră cu puțini kilometri. Adese[ori], trenul nostru oprește un sfert de oră pe linia deschisă, fiindcă înaintea sa linia e ocupată. La una din[tre] stații se dă jos din trenul nostru un domn cu straie civile, cu o burtă protopopească. Poartă,

13 În traducere: „Belgrad, post-restant”.

14 Peter Rosegger (1843–1918), cunoscut poet austriac, originar din Steiermark, nominalizat, în 1913, la Premiul Nobel pentru Literatură. Casa din localitatea Krieglach, construită în 1877, în care scriitorul a trăit până la sfârșitul vieții sale, a devenit, ulterior, Muzeul Rosegger. Vezi: Constantin von Wurzbach, *Rosegger, Petri-Kettenfeier*, în *Biographisches Lexikon des Kaiserthums Österreich*, 26. Theil (Rhedei – Rosenauer und Nachträge), VI. Folge, Wien, Kaiserlich-königliche Hof- und Staatsdruckerei, 1874, p. 355–359.

încă, o sabie de ofițer și, pe gulerul capotului său, distincțiile unui locotenent. Se anunță la comandantul detașamentului militar, staționat chiar în stație, care îi dă niște ordine. Uitasem, adică, să amintesc că de la Laibach la vale, în fiecare stație, era încartiruit un detașament ce avea să păzească linia căii ferate or[i]când.

În compartimentul nostru au intrat mai mulți [p. 15] civili. Unul e un inginer de la un stabiliment tehnic din Laibach, care ne istorisește că stabilimentul său – aproape toți lucrătorii fiind chemați la arme – a trebuit să fie închis. „Șeful meu îmi cere telegrafic să finesc numaidecât o lucrare deja începută; de unde să iau oameni? Și știți că depeșa mea am primit-o într-un plic”. Altul – un om de 48 de ani, un italian – a fost chemat așisderea: „Sunt dulgher și eu zidesc acuma, în ruptul capului, barăci pentru rezerviștii chemați la Pola”.

Ajungem cu o întârziere de peste o oră, la 8 ½ s[e]ara, în Divača. Hotărâm să rămânem peste noapte aici, dormind bine într-un [h]otel. Cu mare greu ne facem drum prin mulțimea deasă, ce umple peronul gării, și mergem tustrei – Siebeneicher s-a asociat nouă – la [H]otelul „Obersnel”, în nemijlocită apropiere de gară. Aflăm o odaie, pe care o ocupăm îndată, și mergem să cinăm ceva. După cină, mai facem o mică plimbare pe peron, unde vorbărețul portar ne istorisește că s-a întors deja un matroz vulnerat [rănit] de pe câmpul de război și se află tocmai pe peron.

Curioși să auzim detalii, ne apropiem de acest [p. 16] matroz, ce poartă o rană mică pe obrazu-i stâng; aflăm că, într-adevăr, a fost vulnerat, dar nu pe câmpul de război, ci în Durazzo, unde, făcând cu mai mulți alți camerazi ai săi o plimbare, a fost atacat, pe din dos, de rebeli. Un civil, ce sta alături, mai istorisește că vin trenuri din Pola, unde au fost arestați mai mulți sârbi. Unul din[tre] aceștia a fost prins cu două sticle de venin, ce voia să-l verse în rezervorul cel mare al apeductului polezan; alți doi, spioni, au îmbrăcat haine femeiești. Unui brutar, ce a ridicat prețul pâinii de la 20 de cruceri la 40, mulțimea iritată a vrut să-i spargă dugheana.

Lăsăm bagajele noastre la portar, care ne mai istorisește că, în aceeași zi, au trecut 12 trenuri cu rezerviștii chemați la arme. Ne întoarcem la [h]otelul nostru, în care adormim curând. Mai hotărâm să nu pornim a doua zi cu primul tren, ce avea să plece deja la 5 ½ dim[ineața], ci abia cu al doilea, de [la ora] 10.

Miercuri, 29 iulie

După o noapte dormită în tihnă, mergem la restaurantul stațiunii, pentru a lua o cafea caldă. La o masă din apropiere șede un tânăr sublocotenent de infanterie, de la detașamentul militar postat în stațiune. Îi fac cunoștința pentru a afla unele detalii despre mobilizare. A fost atât de iubitor de adevăr, [p. 17] încât mi-a răspuns: „Noi singuri nu știm nimic”.

Având de așteptat până la plecarea trenului nostru două ore, ne hotărâm să facem o excursie până la Grota arhiducelui Rudolf, ce se află la o distanță de abia 10 min[ute] de la stațiunea Divača. O aflăm încă închisă, astfel că numai puțin putem vedea.

Ne întorcem la gară. Peronul este îndesat de camarazi, ce așteaptă și ei plecarea la Pola. La 10 ½ pornim. Trenul e plin. Nu se mai face deosebire de clasă și de stare. În compartimentul nostru șed oameni c[ar]e – după aparență – pleacă prima dată cu clasa a II-a.

La Hrpelje-Cozina, de unde duce o linie laterală la Trieste, ne așteaptă iarăși o lume întreagă, astfel că trenului nostru [ii] trebuie adăugate încă mai multe vagoane. Pe drum, suntem iarăși salutați de populația ce se adună de-a lungul drumului de fier; distingem strigătele de „Zivio” și „E viva” la care se răspunde așîderea, amestecat cu „Hoch”. Vagoanele se împodobesc, de câțiva rezerviști entuziasmați, cu fel de fel de flori și ramuri, rupte în fugă, pe când oprește trenul.

În Ceroglie intră în vagonul nostru o droaie de băiețandri; sunt voluntari ce pleacă la Pola pentru a oferi [p. 18] armatei puterile lor. Sunt – după port și grai – feciori de țărani slovaci, ce ne umplu, tot drumul, urechile cu cântările lor monotone și slăvitoare.

Încă o mică scenă. La una din[tre] stațiunile [de din]naintea Polei trec [pe] sub ferestrele compartimentului meu doi lucrători italieni, dintre care unul, turmentat, strigă cu vocea răgușită „E viva, Austria!”, la care strigăt răspunde al doilea, treaz fiind, cu glas mai domol: „Non e viva, non!”

Unele case, în apropierea stațiilor pe care le trecem, sunt deja ocupate de rezerva Infanteriei. În Pisino vedem, pe o piață liberă a orașului, o mulțime de soldați cu ofițerii lor, pe când, în alt loc, sunt îmbarcați alții din[tre] cei chemați.

În fine, după o întârziere de iarăși o oră, ajungem la 3 ¼ d[upă] m[asă], în Pola, întâmpinați la gară de muzica militară, care execută un marș milităresc. Mulțimea se revarsă din vagoane și se împarte, pe o piață, lângă stațiune, în diferite cete: una a Marinei, alta la Infanterie și alta la Artilerie.

Ne dăm și noi jos din vagon și eu zic în taină: „Cum va vrea Dumnezeu!” [p. 19].

Lăsăm bagajul la portarul stațiunii, pentru a mânca și a [ne] rade. Apoi, ne luăm rămas bun de la Siebeneicher, cu care hotărâm o înțelegere prin poștă.

Rămași singuri, [ne] grăbim spre castel, încotro am fost îndreptați. Drumurile încolo sunt pline de cei chemați la arme, care, cu geamantane și lăzi pe spate, merg la cazarmile lor. Observăm, pe la brutării, santinele cu pușca în spate; deci, cele ce le-am aflat aseară în Divača sunt adevărate.

Suim dealul pe care se află vechiul castel și intrăm, mai întâi, în grădina castelului. Ea este plină de oameni ce au dormit acolo noaptea trecută, neavând mai mult loc în cazarmă. Florile sunt călcate, între ele deosebim sticle de bere și de „passareta” (un fel de limonadă) golute. O parte umblă agitată, alta șade apatică pe

pământ. Subofițerii vin și strigă oamenii lor pe nume. Un vui[e]t, un freamăt [se aude] în toate părțile.

Intrăm prin poarta întunecoasă în curtea castelului; același aspect, numai că mulțimea se îndeasă și mai mult, încât cu mare greu îți poți face drum prin ea. Întâlnesc și un camarad, un vienez, Woller, cu care am fost, înainte cu 14 ani, [în] anul meu de voluntar[iat].

La o ușă, mulțimea se îndeasă și mai tare; haide, deci [p. 20], și noi încolo. Oct[avian] își face drum – mai cu binișorul, mai cu coatele – și intră. În scurtă vreme, se întoarce. „Ce-i?” „Apoi, mi-a zis căpitanul să mergem în cazarmă, la locotenentul Krug, care ne-a zice împărțeala noastră”. Hai la Krug! Intrăm în curtea mare a cazarmii, în care stau în picioare sau culcați la pământ zeci de oi rătăcite, din toate unghiurile împărăției.

Aflăm și odaia în care avem să-l găsim pe locotenentul nostru. Șede unul acolo – nu Krug, ci altul – care, căutând în zadar numele noastre în listele deja făcute, le scrie, în fine, într-un ungher al unei liste și ne zice că ne-a împărțit pe amândoi la „Ersatz-Kompagnie II”¹⁵, ce se află în castel; să mergem, deci, încolo și să ne anunțăm la căpitan.

Mergem înapoi la castel, unde căpitanul îi răspunde lui Oct[avian] că, având deja destui ofițeri și cadeți, nu mai are lipsă de noi; [mergem] înapoi la locotenentul care ne-a trimis. Mergem, deci, la acesta, care ne zice să venim a doua zi dimineață, la ora șase, la el.

Ieșim și ne întrebăm: „Și acum?”

Lucrul principal e să ne aflăm un culcuș, dacă [p. 21] toate hotelurile sunt pline. Haide, deci, la birtășița la care am mâncat după venirea noastră în Pola. Ea, într-adevăr, ne oferă chiar camera ei, cu două paturi, și noi [ne] grăbim la stațiune pentru a aduce bagajul nostru și pentru a ne instala în dormitorul birtășiței noastre.

După cină, ne retragem în odaia noastră, mai [mult] morți de osteneală. „Știi ce?” îi zic camaradului meu, „eu cred că n-ar fi mare crimă, dacă mâine dimineață, în loc de șase, să mergem la abia nouă, căci un somn bun ne-ar prinde bine”. „Bine zici”, răspunde el. După un timp de încordată gândire – iubitul meu camarad devine, din când în când, un Aristotel – mă întrebă el: „Știi tu care este principiul fundamental al filosofiei omenești?” – „Nu”. „Iakós tu búde”¹⁶, îmi răspunde el, cu un aer grav. Apoi ne culcăm.

Joi, 30 iulie 1914

Dimineață pornim la locotenentul nostru. Oct[avian], pentru a-i impune [respect], îmbracă uniforma, iar eu rămân în haina mea civilă. Locotenentul ne

¹⁵ În traducere: „Compania a II-a de rezervă”.

¹⁶ Din limba ucraineană: „Це буде, як це буде”. În traducere aproximativă: „Va fi, cum va fi”.

trimite la comanda regimentului. Acolo, altul ne comunică că vom rămâne tot la Comp[ania] a II-a, împărțea aceasta și așa nefiind definitivă. La castel, căpitanul ne primește și astfel măcar știm [p. 22] că nu mai suntem fără stăpân.

În cancelaria companiei noastre îl aflăm și pe un tânăr cadet, Horrow, care studiasse, înainte cu un an, Dreptul, la Universitatea din Cernăuți, și care mă cunoaște de la bibliotecă. E foarte bucuros de întâlnirea mea, iar eu profit de această ocazie, căci Harrow este – cât pot observa – mâna dreaptă a căpitanului nostru.

El ne dă sfatul să ne încartirăm, pur și simplu, la un particular în oraș, care va fi bucuros să locuim noi la el, căci, altfel, ar căpăta vreo 8–10 rezerviști în cuartir¹⁷, iar mâncarea s-o luăm în „Offiziermesse”¹⁸.

Plecăm în oraș pentru a afla o odaie. Camaradul meu pășește mândru, numai din când în când îmblă¹⁹ la gulerul bluzei sale ofițerești. „Da’ ce-i?”; îl întreb „Știi, mi se pare că sunt un câine care poartă întâia oară zgarda”.

Oamenii ne chitează²⁰ cu mult regret. „A lei una camera da’ affitare?” – „Non, non c’e”²¹, sună răspunsul stereotip. În fine, se îndură un fabricant de bere – Leopoldo Roialti – de noi și ne dă o cameră frumușică, într-un birt al său, [pe] care l-a arendat unui ungur, Arpad Huszar, în Via della Specula 10, pe un dâmb, în centrul cazarmilor și ale [p. 23] stabilimentelor marine.

Ne întoarcem în oraș, pentru a mânca la prânz. Ne băgăm într-un restaurant, „Zur Stadt Salzburg”, în care se află deja o mulțime considerabilă de rezerviști, care mănâncă, beau și cântă; sunt toți nemți. La intrarea noastră, ne întâmpină un „Quartiermeister”²² de la Marină – o șargă²³ ce corespunde unui caporal – cu o servietă pe umăr și ne întreabă: „Was ist angenehm?”²⁴ Ne uităm mirați la băiatul voinic; aflăm apoi de la birtaș că el și un alt cunoscut al său ocupă de voie bună postul unui chelner de bere. Am și comandat o bere la el. Birtașul cântă, din când în când, la o citeră²⁵. La un cântec, „Quartiermeisterul” nostru execută un cake-walk²⁶ cu multă măiestrie.

După-masă mutăm lucrurile în noul nostru cuartir; îmi succede să-i storc birtășiței noastre încă o coroană din cele șase ce ne ceruse, ziua trecută, pentru odaie.

17 Cu sensul: „în gazdă”.

18 În traducere: „popotă”.

19 Îmblă vb. (reg.) umblă. Vezi: NDULB, p. 636.

20 A chiti (reg.) – aici: a privi, a observa.

21 În traducere: „O cameră de închiriat?” „Nu, nu este”.

22 În traducere: „șeful Biroului de Încartiruire”.

23 Din germ. „Charge” (funcție, grad).

24 În traducere: „Ce v-ar plăcea (să comandați)?”

25 Citeră (reg.) f. v. țiteră.

26 Dans afroamerican cu ritm sincopat, cântat la banjo, care se dansa cu pași iuți și mărunți și ale cărui câteva figuri au fost preluate în dansul șimi. [Pron. *chéic-uoc.* / < engl. *cake-walk* – mersul cozonacului (câștigătorul dansului era răsplătit cu un uriaș cozonac)].

Mergem apoi iarăși la castel, mai liniștiți, știindu-ne stăpâni pe o cameră. În cancelarie aflăm că nu e nimic nou. Căpitanul împarte serviciul între numeroși sublocotenenți și cadeți în rezervă, tineri. Noi doi urmărim tactica noastră rezervată; ne vine și nouă rândul. Totuși uniforma lui Oct[avian] este cauza pentru care capătă și el un serviciu, anume a [p. 24] cere montura și echipamentul pentru rezerviștii sosiți la magaziile locului. Se duce [și], în scurtă vreme, se întoarce: „Da, ce-i?” „Abia în două, până [în] trei zile”.

Aflăm timp pentru a prourma²⁷ studiile noastre în ceata strânsă în curtea castelului. Întâlnim și români; deja dim[ineața], fiind la comanda regimentului, l-am aflat acolo pe Eugen Halip, ce sta de vorbă cu un sublocotenent neamț, Roller, cu care am făcut la un loc ultima mea concentrare și cu care am plecat împreună, atunci, de la Pola la Miramare. Finuța a râs mult de vorbele sale glumețe și de gesturile sale comice, ce le făcea el atunci.

Deosebim și mai mulți țărani din Bucovina; îi întrebăm de unde sunt. Sunt români și ruteni din Camenca, Davideni, Straja și Ciudei, c[ar]e în mare parte au servit în Przemysl și și-au făcut ultima concentrare în Pola. Mai toți [își] poartă soarta lor cu răbdarea fatalistă a poporului nostru de la țară. Aflăm și mai mulți evrei bărboși din Galiția, pe care i-am întâlnit apoi pe Via Sergio, după ce au schimbat caftanul lung cu haina militară, oferind un aspect puțin favorabil.

Ziua o încheiem cu cumpărături pentru cină, după care ne cuprinde un somn zdravăn [p. 25].

Vineri, 31 iulie 1914

Dimineată mergem la castel. Tabloul s-a schimbat întrucâtva. Nu mai stau mase compacte ca ieri, mulți din[tre] rezerviști fiind deja îmbrăcați și împărțiți la companii. Ne mai învârtim ceva [timp] și apoi ne furișăm afară. Ne zicem, adică, că serviciul militar e frumos, mai ales când îl fac alții.

Ieșim pe stradă și ne pierdem în furnicarul ce-o umple. În toate părțile, rezerviști grăbiți. Unii-s deja îmbrăcați, alții umblă cu zilele neîmbrăcați și abia mâncați. Aici trece un rând de matrozi, vociferând și insultând italienește, [a]colo se țin strâns la un loc, ca niște oi speriate, niște canonieri²⁸ de viță slavă. Ochii lor parcă întrebă: „Oare, ce vor de la noi?” Dincolo, iarăși, un grup de rezerviști germani gălăgioși, din Stiria și Viena. Unul dintre ei strigă tocmai: „Kruzifix noch a mal! Jetzt hab' i's abr gnua; jetzt geh' i an Bier saufn”²⁹.

Într-o stradă, întâlnim un șir de care trase de boi și încărcate cu lăzi, scaune, mese etc. Soldații ce-l înconjoară cu puștile-n spate ne zic că e un transport militar.

²⁷ Cu sensul: „a continua”.

²⁸ Canonier – artilerist, tunar.

²⁹ În germana literară: „Kruzifix noch ein mal! Jetzt habe ich es aber genug; jetzt gehe ich ein Bier saufen”. În traducere: „Crucifix, încă o dată! Acum m-am săturat; mă duc să beau o bere”.

În altă stradă, trece o cireadă de vite, păzită iarăși de soldați, ele sunt menite a umple burțile deșarte ale militarilor pururea flămânzi [p. 26].

Din ferestrele școlilor pe lângă care trecem, se uită soldați. La porțile caselor private, citim scris cu cridă³⁰: 25 Mann F[estungs-] A[rtilerie-] R[egiment]³¹ sau 10 Mann³² etc.

Cele mai bune gheșef[turi]³³ fac acum birturile, care sunt totdeauna ocupate de oaspeți flămânzi și setoși. Și birturile fac politică națională. Citim: „Trattoria al buon camarade”, „Gasthaus zur Stadt Wien”, „Gasthaus zur Stadt Salzburg”, „Asteria”, „Vendeglö”, „Hostenica” etc.

Ne despărțim. Oct[avian] merge în cantina ofițerilor la prânz. Eu, care nu vreau să sacrific haina mea comodă de civil, merg într-un restaurant și apoi într-o cafenea.

Iau „Wiener Presse” la mână; e din 30 I[una] c[urentă]. Aflu că declarația ambasadorului italian din Viena, a ducelui de Avarna, că și Italia va ține la Triplă, a stârnit în Viena un vifor de bucurie. Rusia îi cere Austriei răspunsul, [adi]că ce condiții de pace îi va impune ea Sârbiei învinse și declară că nu va admite nicio știrbire teritorială a acestui stat. La stăruințele Germaniei pentru localizarea războiului, Rusia răspunde cu continua mobilizare.

Întorcându-mă acasă, trec pe la poștă și aflu o [p. 27] [carte] poștală de la Siebeneicher, în care ne comunică că a fost trimis acasă până la o eventuală mobilizare generală. Fericit om, în curând va putea el strânge la inimă pe iubita sa soție, pe când eu...?

După-masă mergem iar la castel. În curte dăm de un universitar român din Cernăuți, Căilean, un voluntar al regimentului. Vine tocmai din Cernăuți, unde pretinde a fi auzit că și Em. Antonovici (Ursu), precum și Iancu Nistor sunt chemați.

Horrow ne comunică confidențial cum colonelul Regimentului de Infanterie Nr. 87, staționat în Pola, primind ordin de plecare pe câmpul de război, s-a prezentat comisiunii de superarbitrare. A și fost eliberat de serviciul militar din cauza hipernervozității sale.

Altul ne istorisește că s-ar fi decretat mobilizarea generală. Știrea aceasta o afirmă însuși colonelul nostru, care apare în cancelaria companiei noastre. Ea ne impresionează adânc. Ce va zice scumpa mea în periclitata Bucovina, cum să-i ajut? Conced³⁴ că inima mea se încleștează la gândul acesta. Acum numai Dumnezeu poate ajuta și eu am fermă speranță în El!

30 Cridă f. (reg.) cretă. Vezi NDULB, p. 321.

31 În traducere: „25 bărbați [din] Regimentul de Artilerie de Fortăreață”.

32 În traducere: „10 bărbați”.

33 Din germ. *Gesheft*: gheșeft n. (reg.) afacere. Vezi NDULB, p. 526.

34 Cu sensul de: „constat că”.

„Jetzt ist alles aus”³⁵, zice un civil lângă mine. „Cum [p. 28] poți vorbi astfel?” îi replic. „Ei, domnule, dacă ai fi și d-ta un sărman învățător la o școală primară și ai avea acasă o femeie cu trei copii mici, nu m-ai întreba”, îmi răspunse, ștergându-și ochii umezi. Am tăcut și gândurile mele zburau iarăși la Cernăuți – Dumnezeuule, nu se poate!

Ne întoarcem la cuartir. Pe drum ne bat în ochi afișele care, în ton lapidar, vestesc lumii agitate că M[ajestatea] S[a] a decis mobilizarea generală. Sărmane Siebeneicher, scurtă ți-a fost bucuria!

După cină, mergem la plimbare pe Riva. Și aici, ultima știre este viu discutată și problema europeană comentată³⁶.

Trecem pe lângă un deal întreg de paie, păzit de o santinelă militară. În altă baracă, iarăși, ocupă loc soldații, pentru a fi duși la fortărețele din jurul portului. Mai multe vapoare mai mari stau în port; din [h]ogeagul lor iese fum, semn că sunt gata de plecare, îndată ce vor fi primit ordin de la forurile militare.

Fierberea aceasta fără odihnă mă enervează și ne întoarcem acasă.

Sâmbătă, 1 august 1914

Îi scriu încă Finuței o [carte] poștală și mergem [pe] drumul nostru obișnuit, spre castel (p. 29).

Aici, puhoiul s-a mai strecurat ceva și spiritele agitate s-au liniștit. Un cadet evreu – Richard Korn –, care deja zilele trecute a excelat prin a face pe indispensabilul, ne provoacă să-l asociem³⁷, pentru a căuta cuartire prin oraș și e foarte supărat când nu vrem să-l urmăm. E și prea grețoasă purtarea acestui băiețandru, conștient de însemnătatea sa problematică.

Dau de un camarad, Tschann, un vienez amabil, cu care am servit împreună anul voluntar. Hotărâm să rămânem în civil, câtă vreme va fi posibil. În cancelarie, lucra deja Mitrofanovici, un teolog abs[olvent], român din Bucovina și căsătorit, care deja ieri, la sosirea sa, s-a bucurat foarte mult aflându-ne și pe noi.

Oct[avian] trebuie să meargă la [o] magazie de augmentare³⁸, instalată într-o veche biserică, pentru a reclama hainele militare pentru compania noastră; „măine, poimăine”, i-a răspuns căpitanul de acolo.

De acolo, mergem în altă magazie, pentru armătură. Magazia se află chiar în cazarmă. Intrând în curtea cazărmii, dintr-o dată suntem înconjurați de vreo zece tineri universitari români din Cernăuți, care și ei au fost chemați. Bucuria lor, dând de noi, este foarte mare, ne strângem [p. 30] mâinile, fără a ne recomanda. Situația în care ne aflăm ne dispensează chiar de cele mai simple forme de etichetă.

35 În traducere: „Acum totul s-a terminat!”

36 Aici cu sensul de dezbătută!

37 Cu sensul: „să i ne alăturăm”, „să-l însoțim”.

38 Magazie de augmentare – magazie cu haine militare (din germ. Augmentationsdepot).

Dl. Obadă, care locuia la Liuția Boca, îmi aduce salutări de la ea. Se amestecă în vorbele noastre și un tânăr din Transilvania, bucuros de a fi aflat alți români. Era o scenă foarte drăguță.

Oct[avian] merge în magazie și primește același răspuns: mâine, poimâine.

După-masă, merg în cafenea pentru a citi jurnalele. Apuc iarăși „[Neue] Freie Presse”; este numărul din 31 iulie. Cuprinde, mai întâi, un articol de front, plin de elogii aduse Germaniei, care i-a cerut Rusiei, până în 12 ore, sistarea mobilizării, altcum³⁹ va precede și ea cu mobilizarea, decretând, în același timp, starea de pericol iminent de război în Germania. Îmi bate în ochi că de Italia nu e vorba nici cu un singur cuvânt.

Aflu încă din alte jurnale, din 1 august, că Germania a și mobilizat, neprimind, la provocarea ei, niciun răspuns. Tot așa mobilizează și Franța, Belgia, Olanda, Danemarca, Suedia și Norvegia, până și Țările de Jos⁴⁰. Războiul european se declanșează! Se pregătește un război cum istoria întreagă nu l-a văzut până acum [p. 31]. Acum, Rusia a dovedit ceea ce, în fine, s-a bănuit de mult: că nu scutirea Sârbiei este motivul pentru care a mobilizat o parte a armatei sale, ci mult discutata lichidare a Austriei; războiul austro-sârb nu este decât un pretext de a răpi Galiția și Bucovina de la Austria, iar de la Germania – Posen și părțile limitrofe⁴¹. Tot așa, [se] pare că Franța crede că timpul a sosit pentru recucerirea Alsaciei și a Lotaringiei. Aspirațiile de expansiune ale acestor două state află documentarea cea mai elocventă în mobilizarea decretată în statele nordice, care, de mult deja, nu prea au mare încredere în asigurările pașnice ale vecinului rus, nesățios, și în Țările de Jos, care ține de datoria ei a fortifica hotarele spre Franța. Ținuta numitelor sate este lămurită; nu este încă absolut clar rolul ce-l va juca Anglia și Italia în acest război fără seamăn. Mă tem că tocmai din partea acestor state atât de însemnate î se pregătesc surprize.

După-masă mergem la scăldat, la Valcane, și seara, Octavian mă invită la cină. Nu pot să dau uitării o altă părere a prietenului meu filosof: „Zic oamenii că mintea este partea cea mai aleasă a omului. Nu-i adevărat, mintea nu este decât o prelungire a stomacului [p. 32], deci acesta e mai mult decât mintea”. Câteodată îi dau dreptate.

Duminică, 2 august 1914

Mergem în biserica protestantă ce se află în apropierea locuinței noastre. Nu e decât o casă privată, în care o sală este prefăcută într-un lăcaș dumneze[i]esc. Șed șase persoane în bănci. Pastorul citește o rugăciune contra urgiilor războiului, prezenții cântă o cântare bisericească. Întreaga ceremonie m-a impresionat adânc, tocmai din cauza simplității.

39 Cu sensul: „altfel”.

40 Țările de Jos – din germ. *Schweiz*: Elveția.

41 În text „părțile limitate”.

La castel nici nu mai mergem toată ziua; la ce să batem calea mînzului?

Jurnalele aduc detalii despre mobilizarea din Germania; caut o știre ce se referă la Italia – nimic. În schimb, însă, aflu că Japonia ar dori să se folosească de ocazia binevenită pentru a muta hotarele sale în Manciuria și Mongolia. Nu i-ar strica rusului oleacă [de] scărmanătură la spate.

După masă, mergem iar la scăldat și seara ieșim la plimbare pe Riva. Prindem cu urechea o observație ce-i face un ofițer de la Marină – un Fregattenkapitän⁴² – camaradului său, cu care stă de vorbă: „Ja, wenn nur der Dreibund fest wäre”⁴³. S-ar putea ca Italia să [p. 33] șovăiască? Atunci ești pierdută, tu, Felix Austria!

Luni, 3 august 1914

Observând și azi tactica dictată de „minte de domn” – cum zice camaradul meu –, rămânem scutiți de orice serviciu. De n-ar fi grijile ce nu mă mai părăsesc, de nu m-ar mai frământa continuu gândul: „Ce face sărmana mea Titicuță acasă?”, eu cred că, cu timpul, m-aș deprinde și la acest trai.

„Polaer Tagblatt” de azi aduce știri despre primele ciocniri între Germania și Rusia, din ziua premergătoare, precum și de[spre] ocuparea Luxemburgului de către armata germană. Totodată, zice că ieri un aeronaut francez ar fi aruncat din aer o bombă asupra Nürnbergului.

„Wiener Tagblatt” de ieri reproduce un articol senzațional din „Lokalanzeiger”. După care, încă din 29 iulie, ministrul de Externe și cel de Război, precum și șeful Statului Major din Rusia să-i fi asigurat ambasadorului german din Petersburg, dr. Pourtalis, cu cuvânt de onoare, că mobilizarea rusă nu e îndreptată contra Austriei. În același timp, țarul l-a rugat pe împăratul Germaniei, telegrafic, ca să mijlocească o înțelegere între Rusia și Austria și, pe când încă Wilhelm al II-lea stăruia în această direcție, având chiar auspicii de reușită, s-a decretat în Rusia mobilizarea generală⁴⁴ [p. 34]. Nu mai puțin interesantă este știrea adusă de acest organ că, în Polonia rusească, se pregătește revoluția. De-ar da D-zeu, atunci am scăpa, poate, mai degrabă de aici. Și Italia încă tot tace; ba nu, și-a ridicat și ea glasul. Citesc în „Polaer Tagblatt” o notiță după care [marchizul] di San Giuliano⁴⁵ i-a asigurat ambasadorului nostru în Rusia, că Italia va observa, în conflictul austro-ungaro-rusesc, atitudinea dictată de condițiile Triplei, adică o neutralitate binevoitoare.

42 În traducere: „căpitan de fregată”.

43 În traducere: „Da, numai dacă Tripla Alianță ar fi una solidă!”

44 În text: „s-a decretat după spatele sale, în Rusia, mobilizarea generală”.

45 Antonino Paternò Castello, marchiz de San Giuliano (1852 –1914) a fost un diplomat și ministru de externe italian. Vezi: https://en.wikipedia.org/wiki/Antonino_Patern%C3%B2_Castello (accesare: 19.07.2016).

Și, într-adevăr, punctul acesta de vedere este cel corect; căci abia când Austro-Ungaria și Germania vor fi atacate de Rusia și de Franța sau [când] Germania singură va fi, ar avea să intre Italia în acțiune. Conced că m-am bucurat foarte mult, constatând ținuta corectă a Italiei, deși gazetele germane continuă a pronunța, mai mult sau mai puțin, îndoielile lor în onestitatea Italiei. Între aceste gazete se află chiar „Wiener Presse” („Neue Freie Presse”).

Încep deja a se resimți urmările războiului în traiul zilnic. Octavian, vroind să cumpere poame⁴⁶ în „mercato”⁴⁷, nu mai află niciuna. I se răspunde că azi n-a sosit nicio barjă ce, de altfel, aduce poame din Italia. Și pâine aflăm [p. 35] cu mare greu. În schimb, însă, pe sub ferestrele locuinței noastre încă tot trec cârduri de chemați; sunt matrozii îmbrăcați deja sau încă ce nu poartă în spate sacii cu montura, ce au căpătat în cazarma lor.

Se lățește⁴⁸ știrea că Batalionul III de Artilerie de Fortăreață, ce înainte cu vreo câțiva ani venise din Peterwandein la Pola, pentru a ocupa fortărețele pe uscat, a fost trimis în Nagy-Kamiza; după alții, la Galiția. Atunci, se vede că vor umple, cu noi, glotașii, fortărețele deșarte.

Marti, 4 august 1914

Lucru ciudat că despre câmpul de război între Austro-Ungaria și Sârbia lipsește orice știre. Săptămâna trecută aduseră gazetele știrea despre un bombardament al Belgradului, cu ocazia încercării Sârbiei de a arunca în aer podul peste Dunăre [de] lângă acest oraș – știre ce apoi a fost dezmințită, reducându-se știrea la neînsemnate ciocniri între avanposturile beligeranților; încolo, nimic. Se zvonește că Lovćen, un deal în Muntenegru – o poziție foarte însemnată – ar fi fost luat de ai noștri; știrea aceasta însă nu se confirmă. Alții iar pretind a fi auzit că în portul Pola ar fi ajuns deja un vapor cu răniți de pe câmpul de operațiune contra Muntenegrului.

Este interesant cum toate jurnalele se ocupă acum de România. Declarația acestui stat de a rămâne neutru [p. 36] e primită cu mulțumire, deși, printre știrile jurnalelor, cred a înțelege că s-a așteptat deplina alianță cu Austria. Pe de altă parte, profesorul de liceu din Cernăuți, Luczko, care și el a fost chemat la arme și vine din Constanța, ne istorisește că românii sunt a[i] dracului, fiindcă vorbesc deja de Bucovina a lor, pe când un altul, venit tocmai din Cernăuți, susține că soldații români se află deja în Bucovina, și anume, pe Rarău!

Miercuri, 5 august 1914

46 Poamă, poame f. (aici) cu sensul: „fruct”. Vezi NDULB, p. 1059.

47 În traducere: „piață”.

48 Cu sensul: „se răspândește”.

Trăim în zodia zvonurilor, unul mai cu coarne decât altul.

Un camarad ne istorisește că Anglia a declarat război Germaniei. Horow iarăși a primit din Graz o scrisoare, în care i se comunică că, zilele trecute, vreo 20 de studenți sârbi au [în]cerat să arunce în aer un tren cu soldați. Studenții au fost prinși și cu toții [au fost] fusilați⁴⁹ [împușcați]. Altul, iarăși, știe a ne istorisi că într-un oraș, în Boemia, mai mulți rezerviști chemați la arme s-au împotrivit când li se împărțea muniția; neputându-se afla cei vinovați, a fost împușcat tot al cincilea. Tot așa, [î]nainte Nișului [pare] să fi fost fusilat chiar un batalion întreg al armatei noastre, care nu vroia să meargă contra dușmanului. Octavian, în fine, îmi aduce știrea de la tânărul Pridie, că fostul judecător [p. 37] din Siret, Mogelnitzki, un rusofil cunoscut în Bucovina, a fost sau împușcat sau spânzurat, aflându-se la el niște scrisori compromițătoare.

Jurnalele aduc știrea că Germania a rupt relațiile diplomatice cu Belgia, nevoind aceasta să-i permită trecerea prin țară.

De tot interesantă aflu eu știrea din „Polaer Tagblatt”, reprodusă din alt jurnal, prin care se dezmente zvonul lățit în Viena că redactarea energică a ultimatumului Austro-Ungariei contra Sârbiei s-ar fi făcut la insistența contelui Stefan Tisza. Acest jurnal continuă, apoi, textual: „Wir müssen dagegen Stellung nehmen und konstatieren, dass die Serbophobie des Grafen Tisza nun zwar seit Jahren entsetzliche Schwierigkeiten bereitet hat, vielleicht sogar an dieser ganzen Situation zum grössten Theile die Schuld trägt, aber dass das Ultimatum... von einem österreichischen Beamten mit dem Grafen Berchtold redigiert wurde”⁵⁰. Acest articol este iscălit „Information”. Se pare că acest război ce-l poartă Austro-Ungaria cu Sârbia n-a stârnit acel entuziasm, cum îl descriau gazetele la început. Și cenzura militară a lăsat să treacă acest articol.

Un apel al consorțiului agrar din Pola („Consortio Agrario”) provoacă pe toți cei ce n-au intrat în oaste să le sară în [p. 38] ajutor agricultorilor chemați sub arme, dedicându-se în locul lor lucrului de câmp, altfel Pola, peste scurt [timp], va ajunge în cea mai mare mizerie. Mai ales se îndreaptă acest apel către tinerimea din licee și școli reale.

De pe câmpul de război încă tot nu incurge⁵¹ nicio știre. În schimb, însă, populația este avertizată, prin publicații oficiale, că în sânul Monarhiei siguranța publică este amenințată de diferite elemente subversive. Populația este somată a veghea și ea asupra acestei siguranțe, aducând la cunoștința forurilor competente orice observare făcută în această direcție.

49 Din fr. *fusiller* (vb.) – a împușca.

50 În traducere: „Trebuie să luăm atitudine împotriva acestui lucru și să constatăm că sârbofobia contelui Stefan Tisza a pregătit, de ani de zile, dificultăți teribile și că ea poartă, probabil, cea mai mare parte din vină pentru această întreagă situație, dar ultimatumul a fost redactat de un funcționar austriac, împreună cu contele Berchtold”.

51 Cu sensul: „vine”.

S[e]ara e lună plină. Ies puțin la plimbare. O liniște neobișnuită mă împresoară și, îndreptându-mi privirea spre lumina lunii, îi încredințez și ei soarta iubitei mele [de] departe. Fă și tu, blândă lună, ca îngerul vieții mele să rămână sănătos și ca și eu să mă întorc sănătos la el!

Joi, 6 august 1914

Dimineată [mă] grăbesc la gară pentru a asista la învagonarea și plecarea Batalionului al III-lea, ce e trimis la Przemysl. E o zi ploioasă și ploaia aduce răcoarea mult dorită după căldurile zilelor trecute.

Ajung încă la vreme. Soldații, cu echipamentul lor de război și cu rămurelele de stejar pe chipiile lor, stau în plutoane, așteptând comanda de învagonare. Ofițerii [se] grăbesc [p. 39] încolo și încoace sau stau în grupuri mici, vorbind cu dame și camarazi care au venit să-și ia rămas bun de la ei. Peste puțin [timp], soldații intră în vagoane. Stau tocmai în fața unuia în care intră niște unguri ce cântă – sau, mai bine zis – urlă un cântec unguresc. Cu toții sunt veseli și, pornind trenul, răsună puternic „Hoch” și „Adio” din gurile lor.

Merg la castel. Aflu de la un camarad că s-a depus deja în comanda regimentului repartizarea⁵² noastră definitivă. Cer lista. Aflu numele lui Octavian, care a rămas la Compania de rezervă II, pe când al meu lipsește. Căpitanul nostru, constatând că și alți ofițeri în „Landsturm”⁵³ nu sunt încă împărțiți, decide să ceară repartizarea noastră, printr-un raport la comanda regimentului. În orice caz, mi se pare că noi, aceștia de la „Landsturm”, nu le prea impunem [respect] autorităților militare. Și tocmai noi suntem atât de voinici, dacă este vorba de stat acasă!

Citesc jurnalele. Știrea că Anglia ar fi declarat Germaniei război se confirmă în mod oficial. Cauza: încălcarea⁵⁴ dreptului internațional, prin faptul că Germania a declarat război unui stat neutru, anume Belgiei, precum și – după afirmația lui Grey – momentul că, flota franceză fiind în Mediterana, țărmurile Franței sunt fără scut [p. 40] și astfel această țară [este] periclitată, din partea mării, de către Germania. Conform unei înțelegeri de mai [î]nainte între Anglia și Franța, în caz că aceasta din urmă [are] să fie atacată de un al treilea stat, ambele părți ar avea să delibereze dacă este dată necesitatea ca Anglia să-i sară în ajutor Franței. Astfel, condițiile pentru un război cu Germania sunt date.

În Germania, iarăși, Bethmann Kollveg, în ședința Reichstagului, concede că Germania s-a pus în contradicție cu dreptul internațional, rupând relațiile cu Belgia. El motivează această vătămare, zicând că țara va repara greșeala făcută, [de] îndată ce[-i] va fi dată posibilitatea.

52 În text: „împărțea”.

53 În traducere: „rezerva armatei teritoriale”.

54 În text: „ruperea”.

Wilhelm al II-lea iarăși a vorbit, scurt și energetic, cum îi este firea. Rostind în

4 august mesajul, i-a adresat Reichstag-ului, întrunit spontan, următoarele cuvinte puternice: „Ich kenne keine Partei mehr, ich kenne nur Deutsche, und zum Zeichen dessen, dass Sie fest entschlossen sind, ohne Parteiunterschiede, ohne Landes- und Konfessionsunterschiede zusammenzuhalten mit mir durch dick und dünn, durch Not und Tod, fordere ich die Vorstände der Parteien auf, vorzutreten und mir dies in der Hand zu geben”⁵⁵.

Aflu din „Leipziger Illustrierte Zeitung”, din 30 iulie, însumarea [p. 41] statistică aproximativă a puterilor de război, de care dispun statele angajate în conflictul european.

Marina:

Anglia: (Panzer)	50 de vase cl. I (Linienschiffe)		39 de cuirasate
Franța:	22	”	22
Rusia în Baltica	4	”	6
Austro-Ungaria	11	”	3
Germania	25	”	11
Italia	8	”	10

În total, deci, dispune:

Tripla Antantă de:	76 vase de cl I și 67 de cuirasate
Tripla [Alianță de]:	44 ” și 24 ”

Armata:

Franța:	5 500 000 de combatanți;	Austro-Ungaria:	3 700 000 de combatanți;
Rusia:	5 000 000 ”	Germania:	4 500 000 ”
Anglia:	775 000 ”	Italia:	3 500 000 ”
Serbia:	300 000 ”		
Munte negru:	40 000 ”		

[Total]: 11 615 000 de comb[atanți] contra 11 700 000 de comb[atanți]

⁵⁵ În traducere: „Eu nu mai cunosc niciun partid, eu cunosc doar germani, și, ca semn al faptului că sunteți ferm hotărâți să treceți împreună cu mine, indiferent de partid, de țară și de confesiune, prin toate încercările, prin nevoi și prin moarte, cer președinților partidelor să iasă în față și să-mi predea conducerea”.

[Antanta]

[Tripla Alianță]

Dacă și România i-ar da Triplei [Alianțe] sucurs⁵⁶, atunci armata acesteia ar spori cu 650 000 de combatanți și ar dispune, deci, de o [p. 42] armată de 12 350 000 de combatanți, ar întrece armata contrară cu 735 000 de combatanți.

Acum înțeleg de ce jurnalele din Austria – chiar și „[Neue] Freie Presse” – vorbesc atât de mult de România, așteptând, cu siguranță, ca această țară să iasă din rezerva neutralității ce a declarat-o și să treacă cu totul de partea Triplei. Cum nu, o armată care a stors admirația puterilor în ultimul Război Balcanic, care, cu puține vase, a făcut un pod peste Dunăre și a intrat în Bulgaria, pe când se aștepta că această faptă o va putea săvârși abia după multe zile – așa o armată, zic, firește că i-ar prinde bine Triplei. Poate că România i-ar împlini Austriei dorința, în schimb pentru o recompensă teritorială; mai știi, poate ne vom întoarce noi, bucovinenii, sub asemenea împrejurări la România, [împrejurări] sub care am trecut [î]nainte de 140 de ani la Austria.

Dar cum stă Tripla [Alianță]? Se poate vorbi de o cooperare a tuturor [celor] trei puteri? Poate că nu. Italia încă n-a întreprins niciun pas pentru a le sări în ajutor aliatelor sale. Ea adoptă⁵⁷ punctul de vedere absolut formal și zice: fiindcă nu Germania a fost atacată de Rusia și Franța și întâi ea a declarat război acestora – cu toate că jurnalele scriu că, faptic, Germania a fost atacată, adversarii ei începând⁵⁸ de [p. 43] de ambele părți războiul – pentru ea *casus foederis* nu e dat. Declarația aceasta este foarte viu interpretată prin jurnale.

Mai citesc în „Polaer Tagblatt” un apel al Prefecturii din Pola către populația acestui oraș, ca ea, cu timpul, să se gândească a părăsi orașul, fiindcă se poate ca, în curând, deja Pola – fiind un loc întărit – să intre în stadiu de război și atunci populația, din cauza aprovizionării, va fi silită să iasă din oraș.

Stările anormale prin care trecem, din ce în ce se înăspresc tot mai mult, încep a se resimți deja în populație. De două zile [în]cercăm să ne cumpărăm pâine; în zadar. Trecem pe lângă o pitărie⁵⁹, înaintea căreia stă o santinelă militară. O mulțime de oameni așteaptă la ușa închisă, ore întregi, până la 5 d[upă-] m[asă], când începe vânzarea pâinii. Nu mai stăm și căutăm mai departe. „A Lei del pane?”⁶⁰ „Non, non c’i”⁶¹, ni se răspunde, unde întrebăm. Cu mare greu, aflăm într-o cofetărie biscuiți. Octavian, care a trecut pe la ora 6 seara la prima pitărie, îmi istorisește că oamenii încă tot se grămădesc acolo. Tot așa și fructele lipsesc și nu mai e speranță să ajungă cândva.

56 Cu sensul: „sprijin”, „ajutor”.

57 În text: „se pune pe”.

58 În text: „începând contrarii ei”.

59 Pitărie f. (înv. și reg.) brutărie. Vezi NDULB, p. 1037.

60 Corect: „Ha lei del pane?” (it.) În traducere: „Ai pâine?”

61 Corect: „No, non ci” (it.) În traducere: „Nu, nu făc”.

Seara, Korrow îmi istorisește că ar fi ajuns o [carte] poștală de la Finuța la castel. Grăbesc încolo și n-o aflu, ciuda [p. 44] mea e [cu] atât mai mare, fiindcă aceasta avea să fie prima știre de la mititica mea.

IV

Vineri, 7 august 1914

Azi am schimbat locuința. Birtășul nostru este chemat și el sub arme, și anume la marină, și femeia sa cu copil își caută în oraș o cameră modestă. Cu ajutorul lui Verenca – judecător în Suceava – ne încarturim în Hotelul „Cuzzi”, în apropierea castelului. Odaia noastră e aproape de pod, dar fereastra ei dă spre mare și ne oferă o priveliște foarte frumoasă.

La castel căutăm, în zadar, împreună cu Korrow, cartea [poștală a] Finuței, poate că a luat-o altul, din nebăgare de seamă, și mi-a aduce-o înapoi. În schimb, însă, dau, în mulțimea scrisorilor ajunse, de o depeșă către un anumit Vormeister Franz, în care părintele său îl înștiințează că maica sa a murit. Depeșa e din 31 iulie și încă tot zace pe masa cancelariei companiei noastre. Cine-și bate acum capul cu înmânarea depeșelor, când glotașii chemați umblă cu zilele neîmbrăcați și nemâncați, dormind sub cerul liber și așteptând înrolarea lor ? [p. 45]

Jurnalele de azi aduc trei știri senzaționale: înfrângerea unei divizii de cavalerie rusești de către armata germană, la Schiddern, declararea războiului Germaniei din partea Sârbiei și ruperea relațiilor diplomatice între Austro-Ungaria și Rusia, ambele fapte din urmă săvârșite la 4 I[una] c[urentă].

Austria e în stare de război cu Rusia. Această știre îmi umple inima cu mari griji pentru iubiții mei din Bucovina și, mai ales, pentru scumpa mea mititicuță. Ce timpuri grele o așteaptă! Și eu sunt departe, prea departe de ea, pentru a o scuti. Ce pot alta face, decât în rugi fierbinți să[-I] încredințez această viață atât de scumpă Atotputernicului.

Și Italia încă tot nu s-a declarat. Între camarazii mei circulă zvonul, că armata italiană, trecând deja prin Tirol, se află chiar în Alsacia; alții iară zic că ea ar fi în Galiția. Cu aceste zvonuri necontrolabile nu se lovește⁶² opinia jurnalului italian „Gazetta di Venezia”, reprodusă în „Polaer Tagblatt”, că, spre fericire, zvonul ocupării Lovćenului nu se întărește⁶³, căci altfel acest fapt ar fi însemnat foarte mult pentru poziția Italiei în Adria.

Pe de altă parte, „Grazer Tagespost” de azi aduce știrea că mobilizarea armatei italiene se va decreta în scurtă vreme. Deie Domnul! [p. 46]

62 Cu sensul: „nu coincide”.

63 Cu sensul: „nu se confirmă”.

Același jurnal, discutând șansele războiului, are în vedere o înfrângere a Triplei [Alianțe] pe mare, contează, însă, la sigur pe o înfrângere⁶⁴ a Rusiei și a aliatelor sale pe uscat.

Un zvon susține că vasele de război ale Germaniei „Göben”, „Moltke” și „Breslau” au fost luate la goană de vasele franco-engleze lângă Messina, cerând chiar, radio-telegrafic, sucurs de la flota Austriei în Pola; alții iarăși zic că le-a succes să scape și că „Göben” s-ar afla deja în Fasana.

Armata rusească se retrage în Rusia. Jurnalele conchid din acest fapt că ea nu este destul de pregătită de război sau să fie aceasta numai o manevră?

Sâmbătă, 8 august 1914

Azi am primit cart[e]a [poștală a] Finuței. Verenca, aflând-o, a luat-o cu sine pentru a mi-o da. Aflăm din ea că sârmana Finuța, până în 3 l[una] c[urentă], când îmi scrie, n-a primit de la mine, din Pola, nicio știre, cu toate că eu i-am scris foarte regulat. Îi scriu imediat pentru a o liniști.

Jurnalele din afară ajung, acum, foarte neregulat; azi încă n-au ajuns în Pola. Sursele mele rămân, deci, jurnalele locale. Aflu din ele că Germania a ocupat în 6 l[una] c[urentă] Liège-ul, prima faptă mai însemnată în acest război. Totodată, și Muntenegru a declarat, în aceeași zi, război Austriei [p. 47]. Ce să-i faci, și Muntenegru se simte chemat a juca un rol important în războiul european, în fine, și piticu-i om!

Viu comentată este declarația jurnalului român „Politique”, cum că România este pregătită pentru orice eventualitate.

În oraș, Prefectura provoacă populația prin afișe a se aproviziona, până în 10 august, pentru 90 de zile. Cei ce nu vor fi în stare să facă aceasta sunt provocați să părăsească orașul până în 11 august. Pe de altă parte, se zvonește că în oraș ar fi izbucnit tifos[ul]. Asta ne-ar lipsi acum, când mii de soldați sunt concentrați în oraș și unde căldurile sunt grozave.

Azi, prima dată de când sunt în Pola, am făcut un „serviciu militar”. De voie bună, adică, i-am ajutat doctorului Forgaci – consultant la Tribunalul din Suceava – la constatarea numărului celor veniți; două ore de lucru, în decurs de două săptămâni –, cred că e destulă activitate rodnică [a] unui „glotaș”.

Și Turcia mobilizează; e rău supărată, fiindcă Anglia a oprit plecarea unui dreadnought⁶⁵, ce Turcia l-a comandat de la o firmă din Anglia. Jurnalele spun că Turcia i-a[r] face mult necaz mai ales flotei rusești din Marea Neagră, dacă cumva aceasta ar încerca forțarea [p. 48] Dardanelelor.

⁶⁴ În text *învingere*.

⁶⁵ Dreadnought („Cel care aduce groaza”) – navă de război (cuirasat), lansată de Marina Britanică în 1906. Vezi: https://ro.wikipedia.org/wiki/Nave_capitale_in_timpul_celor_doua_razboaie_mondiale (accesare din 20 iulie 2016).

Foarte mult discută gazetele șicanele, dacă nu chiar brutalizările, la care au fost expuși supușii germani și austro-ungari, la părăsirea Franței.

Un articol foarte interesant reproduce „N[eue] F[reie] Presse”, din 7 I[una] c[urentă], care a apărut, înainte de vreo câteva luni, într-un jurnal francez și pare inspirat, dacă nu chiar scris, de un ofițer francez. Din acest articol reiese că Franța, într-un război între Germania și Austro-Ungaria, pe de o parte, și Rusia și Franța, pe de altă parte, [se] așteaptă [la faptul] că Rusia, chiar la început, va apuca⁶⁶ ofensiva și, pentru acest scop, de cu vreme va întări linia de operațiune Grodow–Varșovia, căci numai prin[tr-]o ofensivă energetică Rusia îi poate ajuta Franței în acțiunea în contra Germaniei, în Alsacia.

„N[eue] F[reie] Presse” susține, în alt loc, că ultimul împrumut i-a fost acordat Franței cu condiția de a fortifica linia de operații sus-numită. Retrăgându-se acum Rusia peste această linie, evacuând chiar Varșovia, situația Franței poate deveni foarte periclitată. Acest jurnal [se] așteaptă [la faptul] că nu numai polonii și ucrainenii din Rusia se vor folosi de acest bun prilej de a rupe cătușele sclaviei politice, ce le poartă sub domnia rusă [p. 49].

„Grazer Volksblatt”, din 8 I[una] c[urentă], aduce știrea că în Italia socialiștii se împotrivesc mobilizării, amenințând guvernul chiar cu o răscoală, dacă ar decreta mobilizarea. Acest organ e primul, din câte le-am citit în timpul din urmă, care îi reproșează Italiei, în termeni foarte vehemenți, – o parte a articolului respectiv este chiar confirmat – că nu se declară solidară cu Tripla [Alianță].

Unele cazuri [sunt] foarte semnificative pentru entuziasmul adevărat pentru războiul prezent: locotenentul activ de la regimentul nostru, Tippmann, [în]cearcă a fi superarbitrat; îi succede, însă, numai mutarea sa la cadrul de completare. Un sublocotenent din „Landsturm”, chemat sub arme – Stenzinger –, se împușcă. [În] afară de el, se mai împușcă șase soldați de rând – între ei și un „Feuerwerker”⁶⁷ și un caporal activ!

Particularii încep a părăsi orașul, deși termenul de evacuare a fost amânat.

De la Finuța, [în] afară de o carte, nicio știre; ce să fie? Probabil poșta nu e în stare să facă tot lucrul. Oct[avian] îmi istorisește că, după informațiile primite sâmbătă – va să zică, într-o singură zi –, să fi încurs⁶⁸ la poșta polezană 70 000 de [cărți poștale] și ilustrate. Sub astfel de referințe, ușor se poate [p. 50] ca poștalele noastre să zacă la poștă, primindu-le, mai apoi, deodată. Nici cenzura militară nu e în stare să se achite de datoria ei și se mărginește în a cenzura numai depeșele, pentru care s-a[u] strâns vreo 150 000 de cuvinte.

Dimineața întâlnesc mai mulți matrozi germani de pe „Göben”; sunt rezerviști ajunși în Pola pentru a fi imbarcați pe vasul lor.

66 Cu sensul: „va trece la”.

67 În traducere: „artificier”.

68 Cu sensul: „venit”, „sosit”.

Jurnalele aduc articole pline de bucurie asupra înaintării trupelor aliaților în Rusia. Aflu în „[Neue] [Freie] Presse” și despre o ciocnire la Noua Suliță și mă bucur și eu că Bucovina, până acum, a rămas scutită de intrarea oastei rusești în țară.

Se răspunde și o voce de presă din Italia, care cere ca și Italia să ia parte la acțiunea europeană; altfel, ușor ar putea să fie considerată ca [o] „quantité négligable”. Se vede că succesele armatei aliate încep a-i pune pe gânduri pe italieni.

Pe de altă parte, se publică și apelurile însuflețite către polonii și ucrainenii din Rusia, provocându-i să dea succurs oștilor austro-ungaro-germane și privindu-le pe acestea ca salvatoare.

Mai aflu și despre o mișcare, mai ales în Viena [p. 51]. Populația înspăimântată schimbă banii de hârtie în bani de metal, sustrăgând apoi aceste [monede] din circulație, astfel că guvernul se vede silit a proceda cu amenințări de pedepse. Statul pune în vedere convenita emiteră de bancnote de hârtie [de] câte 2 cor[ioane], fiind această măsură, deocamdată, numai de natură preventivă; în orice caz, ea este [în] așa fel că populația se poate irita.

Marti, 11 august 1914

Azi, ni s-a împărțit nouă, ofițerilor și cadetilor, țigări și țigarete. Eu am primit 200 „Memphis”, câte 25 pe zi, din 30 iulie până pe 6 august. Octavian, cu toate că nu e fumător, a primit 45 de țigări „Ainländer”, Korrow l-a pus pe listă, fără a-l întreba și, astfel, unul dintre cei mai înverșunați dușmani ai tabacului a ajuns, involuntar, la o manifiune considerabilă de tabac. Ciuda lui nu-i proastă!

V

Joi, 13 august 1914

Azi, Octavian m-a părăsit; a fost detașat la Barbariga, la o companie de „Landstürmmann”-i.

Jurnalele sunt pline de laudă adresată armatelor aliaților. Succesul germanilor la Mühlhausen este sărbătorit ca o victorie⁶⁹ glorioasă. Tot așa și fapta [p. 52] vaporului „Königin Luise”, căruia i-a succes să intre până în gura Tamisei și să pună aici o mulțime de mine, scufundând chiar crucișătorul englez „Amphion”, este ridicată în slavă. Deosebită bucurie simt citind despre înaintarea trupelor noastre în Rusia. Poate tot [v]a da Dumnezeu ca Bucovina și, mai ales, Cernăuții vor rămânea scutite de urgiile războiului.

69 În text: *învingere*.

Știrile că numai polonii, ucrainenii și finlandezii vor participa la război, prin răscoale în contra rușilor, se susțin tot mai mult. Și ținuta României pare a se limpezi tot mai mult. Pare, anume, că regele României așteaptă numai momentul pentru a intra în Basarabia, pentru a nu mai ieși din ea; de ar da D-zeu!

Numai din sud – contra sârbilor și muntenegrenilor – nu ajunge vreo știre mai importantă; [în] afară că invazia muntenegrenilor în Herțegovina a fost respinsă la Trebinje. Se așteaptă că până în patru săptămâni acest război va fi finalizat; au trecut aproape trei din ele și armata noastră încă tot „operează”; până când?

Prefectura din Pola publică o listă a acelor persoane ce pot rămâne în oraș; sunt din toate acele pături comerciale, industriale și sociale, de care un oraș și în război nu se [p. 53] poate lipsi. Aceștia sunt somați a ridica legitimațiile lor până în trei zile [de] la Prefectură; toți ceilalți trebuie să părăsească orașul – deocamdată cu binele, și eu observ pe străzi birje încărcate cu bagaje[le] acelor care nu așteaptă până ce vor fi scoși cu de-a sila.

O groaznică nenorocire s-a întâmplat azi. Vaporul Lloydului „Baron Gautsch”, purtând cu sine o mulțime de evacuați din Pola – mai ales femei și copii – a dat, lângă Rovigo, peste o mină și a fost săltat în aer. Întorcându-mă seara de la scăldat, am și văzut mai multe care sanitare intrând pe o poartă a stabilimentelor arsenalului și iar ieșind de acolo, cu mare grabă; aduceau pe cei puțini scăpați și aduși cu alt vapor de la Pola. Se vorbește că din 500 de persoane, ce se aflau pe „Baron Gautsch”, numai 70 au fost salvați. „Polaer Tagblatt”, însă, vorbește de circa 300 de pasageri, din care jumătate au scăpat. A doua zi, vineri, jurnalele aduc știrea că din 310 persoane au fost salvate 179, deci 131 [de] nenorociți, după această constatare oficială, și-au pierdut viața în mare. Tot așa, se constată că „Baron Gautsch” a venit din Lussin și nu din Pola.

Riva polesană oferă acum un aspect neobișnuit. Rând pe rând stau vapoarele Lloydului în port [p. 54], schimbându-se culoarea lor neagră în sur. Și vaporul „Bucovina” este, și eu observ chiar pe bordul lui două canoane⁷⁰ mici, armate de matrozi ai marinei de război.

Duminică, 16 august 1914

Ieri seara, la ora șase, au fost îngropate victimele aduse la Pola, de pe „Baron Gautsch”. N-am fost de față, fiindcă funeraliile s-au făcut fără multă pompă. Un șir de sicrie simple de lemn au fost depuse la un loc, într-o groapă în cimitirul orașului. Cei de față au rămas adânc mișcați.

Azi s-a lățit o știre alarmantă prin oraș. Se zicea că un vas al marinei noastre, „Zrinyi”, să fi fost scufundat de o flotilă anglo-franceză lângă Cattaro și că escadra noastră să fi plecat în ruptul capului într-acolo. Reîntorcându-ne împreună cu

70 Tunuri – din germ. *Kanone*.

Korrow și Forgaci de la scaldă – era pe la șapte, seara – un „Zugführer”⁷¹ d[intr]e ai noștri ne comunică că garnizoana întreagă este alarmată. Nu ne prea vine a crede aceasta, căci n-am auzit nicio singură detunătură de tun. O astfel de alarmă, adică, se aduce la știre prin șase detunături de tun.

Ajunși în oraș, constatăm că Zügsführerul nostru – era, sărmanul, un „Landsturmmann”⁷² – a fost [pur și] simplu [p. 55] tras pe sfoară; asta-i soarta multor[a] de breasla lui.

Nu mă pot culca, însă, în liniște, căci în poarta hotelului meu, un „Kanonier”⁷³ îmi istorisește, de tot iritat, că regimentul nostru chiar în a[cea]stă noapte va fi alarmat pentru a fi dus la Cattaro.

Neliniștea mea crește, căci, trecând pe la 8 ½, seara, prin oraș, dau de un afiș al Prefecturii, prin care se ordonă că, de azi începând, toate birturile trebuie închise la 9 seara. Iritat cum eram, deja nu-mi pot da bine seama de rațiunea acestui ordin, de altfel foarte natural; el este îndreptat, în prima linie, contra matrozilor, care, îmbătându-se, provoacă adesea scandaluri, noaptea, pe stradă.

Luni, 17 august 1914

De la copilița mea am primit deja mai multe [cărți] poștale; ce drăguț scrie ea! Mă bucur atât de mult, citind că ea, din ce în ce, se liniștește mai mult. Doamne, de-aș fi măcar o zi la ea!

Dar o știre alarmantă îmi comunică ea. Se lățise, adică, știrea prin Cernăuți că Sextil să fi picat într-o luptă. Știrea pare să fi fost luat și oarecare forme concrete, căci Gallin a adus-o chiar la cunoștința Academiei din București. Totuși, această știre a fost de tot neîntemeiată, căci – cum îmi scrie Finuța – Sextil, ulterior, [p. 56] i-a scris din Brașov lui Alecu P.

Jurnalele sunt pline de acuzări îndreptate contra Rusiei, Franței și Belgiei pentru încălcarea dreptului internațional. Ba că în Moscova a fost demolat palatul ambasadorului austro-ungar și un funcționar al ambasadei omorât, ba că în Petersburg a fost arestat un funcționar al consulatului nostru, ba că în Belgia și în Franța ostași germani au fost împușcați din tufiș ș.a.m.d. Ba că și jurnalele dușmane par că îndreaptă aceleași acuze contra Germaniei și Austro-Ungariei; cel puțin, citesc prin gazetele noastre despre neadevăruri și minciuni ale presei rusești și franceze. Oare nu s-ar potrivi aici vorba românului: „Cum îi Tanda, așa-i și Manda”?

De pe câmpurile de război curg vești foarte bune. În vest, germanii au cucerit Liège-ul și [i-]jau bătut pe francezi la Mühlhausen și Lagarde. În est, toate încercările rușilor de a intra în Germania și Austria au fost respinse cu bravură și,

71 În traducere (aici): „comandant de pluton”.

72 În traducere: „rezervist (în armata teritorială)”.

73 În traducere: „tunar”.

în fine, în sud, armata noastră, intrând în Serbia, a cucerit Șabațul și i-a bătut pe dușmani la Leznice și Loznica. Dacă-s toate adevărate, câte le citesc, atunci se pare că ai noștri vor [p. 57] repurta o victorie totală.

Atitudinea Italiei pare că a umplut și cercurile conducătoare, din Austro-Ungaria și Germania, cu îngrijorare. Citesc, anume, că ambasadorul italian din Berlin, la provocarea guvernului său, a declarat, în mod oficial, că Italia, în conflictul european, nu va întreprinde niciun pas ostil contra Austro-Ungariei sau Germaniei. Pe de altă parte, istorisesc rezerviștii noștri ce sosesc din Italia, că populația italiană e cu totul în contra monarhiei noastre, ba unul dintre ei pretinde a fi fost huiduit și batjocorit, când zicea că merge la Pola pentru a se prezenta regimentului său.

Din oraș, publicul civil și, mai ales, partea femeiască dispore tot mai mult. Zilnic observ birje încărcate cu dame și copii ce pleacă spre gară, pentru a părăsi orașul. În schimb, zilele trecute, a intrat în oraș un batalion nou de infanterie și Batalionul X de Artilerie de Fortăreață din Goriția.

Eu singur am resimțit efectul evacuării și anume în următorul mod. De mai multe zile deja, aveam lipsă de o spălătoareasă. Am provocat-o pe camerista mea să-mi caute una, dar fără succes. Ieri dimineață, citesc în „Polaer Tagblatt” plângerea [p. 58] unui particular, care a încredințat schimburile sale unei spălătorese care, apoi, părăsind orașul, le-a luat cu sine. Ce era să mă fac? S-o pățesc și eu așa? Mai bine mă apuc singur de lucru. Am început cu ciorapii și mi-am spălat – cum am știut mai bine – îndată 10 perechi. Nu-i vorbă, unui ciorap i-am frecat o bortă la talpă, iar mie însumi, la mâna stângă, o bucățică din piele, dar acum am ciorapi curați și asta-i lucrul principal. În[tr-]una din zilele viitoare mă apuc de cămăși.